

Ciutadania i ciutadans

Francesc Rodríguez i Rossa

He de confessar, d'entrada, que quan vaig haver de donar el títol de la comunicació que ara us presento als organitzadors de la Diada andorrana de l'UCE, encara que tenia raonablement clar allò que volia expressar en la mateixa, no vaig saber trobar un concepte concret i limitat que explicités clarament el seu contingut definitiu. Finalment, vaig optar per *Ciutadania i ciutadans* perquè, sense significar una oposició, deixés entreveure que la reflexió que volia exposar portava implícita la constatació d'unes certes diferències entre la realitat que poden designar dues paraules que, malgrat tenir un mateix origen etimològic –i un mateix significat, segons una de les accepcions del mot *ciutadania* recollides als diccionaris– no són sempre inclusives, i que, segons el context i la manera en què siguin considerades, no sempre es refereixen a uns mateixos conceptes.

Podríem fer una primera reflexió –que, de fet, ja s'ha anat perfilant en alguns moments de la Diada– sobre aquesta darrera afirmació i sobre l'evolució que al llarg dels segles ha anat tenint el concepte de ciutadania, entesa de forma individual. Segurament no cal que hi incidim massa, perquè ens endinsàriem en un altre debat, però sí podem constatar que avui persisteixen un parell de grans visions: una més, diguem-ne, jurídicolegal, que vol associar aquesta paraula a una realitat o a una situació politicoadministrativa lligada a una organització estatal –i que es pot arribar a confondre amb el concepte de nacionalitat–, i una altra de més social, entenent-se habitualment el significat, en aquest cas, com el d'un lligam natural de la persona amb un espai, amb un territori –que pot ser més o menys gran: des de la ciutadania en el terme més literal, és a dir referida a un espai relativament reduït com pot ser el d'una ciutat, fins a la ciutadania universal–; com deia, amb un territori organitzat i que es regeix per unes regles comunitàries particulars, i en el qual transcorre la part essencial de la seva existència en un moment concret.

De la mateixa manera que alguns textos constitucionals poden arribar a utilitzar el mot tant en l'un com en l'altre sentits, el nostre distingeix de forma clara aquests conceptes, en referir-se, quant a la primera de les realitats exposades, al poble andorrà o als nacionals i, quant a la segona, als ciutadans, de forma genèrica, i a la persona, habitualment, o a l'individu, excepcionalment,

de manera més concreta, i obvia totalment, d'altra part, el mot ciutadania. La paraula *ciutadans* es fa servir en la Constitució només en dues ocasions, però aquesta utilització limitada és present, tanmateix, en dos contextos importants: en l'article 3, quan s'afirma que la Constitució vincula tots els poders públics i els ciutadans, i en l'article 93, en detallar que una de les missions del Ministeri Fiscal és promoure davant els tribunals l'aplicació de la llei, per a la salvaguarda dels drets dels ciutadans i la defensa de l'interès general.

El text del primer d'aquests articles citats ens pot portar a situar-nos en una de les realitats a les quals em volia referir: la contraposició –si és que podem qualificar-ho així, i a manca d'un terme més precís– entre administració i ciutadà. Hem de tenir clar, al meu entendre, que el ciutadà existeix perquè existeix l'administració, els poders públics. Quan no existeix aquesta vinculació subjacent la realitat ens permet constatar que habitualment ens referim a la persona. En aquest context, massa sovint –i la reflexió no és meua, però la comparteixo plenament– hi ha una tendència a assimilar els mots *ciutadà* i *administrat* –en el sentit més peculiar d'aquest darrer mot–, associació que porta implícita per al ciutadà una situació de passivitat davant d'un altre subjecte eminentment actiu, l'administració. Arribem en aquest punt a la segona de les qüestions que volia posar sobre la taula: la consideració –o l'actuació– del ciutadà com a subjecte passiu de forma preponderant o gairebé exclusiva. Un tercer element que penso que cal tenir en compte –i aquí és on caldria també considerar, com veurem més endavant, el substantiu *ciutadania*– és el diferent sentit que adquireix la paraula *ciutadà* segons que la utilitzem en singular o en plural, és a dir, la diferència conceptual que hi pot haver entre la consideració d'una individualitat i la d'una pluralitat de subjectes o, dit d'una altra manera, d'un subjecte plural.

Aquesta llarga disquisició introductòria –però al meu entendre necessària per entendre les meves afirmacions posteriors– és la que em porta a dir que, en la realitat andorrana d'avui, em fa la impressió que massa sovint –com ja he apuntat– el ciutadà se sol considerar estrictament com un administrat, un subjecte més aviat passiu que no actiu, i que té tendència a considerar la ciutadania de forma individual, és a dir entenent aquest mot en el sentit de qualitat de ciutadà més que en el de conjunt de ciutadans. Anant més enllà en aquesta afirmació penso que, també de forma massa freqüent, el ciutadà tendeix a considerar-se subjecte d'obligacions, de deures, i no de drets. Com a resultat de tot això –i, evidentment, amb la participació dels *poders públics*, almenys d'alguns–, ens hem anat trobant amb el pas del temps –penso que fa unes dècades la situació era força diferent– amb uns poders públics a vegades massa presents i altres, paradoxalment, massa absents. I també hem arribat a una situació en què al mot *ciutadania*, entès en aquest cas en el sentit de drets i obligacions del ciutadà o de qualitat de ciutadà, se li suposen o se li atribueixen unes limitacions que no sempre es corresponen amb els principis i les normes essencials que els andorrans van considerar, el 1993, que havien de regir a partir d'aquell moment la nostra comunitat particular.

El canvi, necessari al meu entendre, que caldria portar a terme per capgirar una situació que considero anòmala, hauria de passar per revalorar el mot *ciutadans*, en plural, per fer més evident l'accepció de "conjunt de ciutadans" que té el mot *ciutadania*, per posar al davant d'altres consideracions l'interès general. I en algun cas, també, d'arribar a entendre que som ciutadans d'Andorra totes les persones que compartim aquest espai geopolític per desenvolupar-hi la nostra existència.

Abans d'acabar em permetran intentar justificar, breument, una observació negativa que es podria fer a aquesta presentació. Em podrien dir que vist l'entorn, més o menys proper, i el moment en els quals ens situem, aquestes premisses i aquests conceptes que he exposat poden ser aplicables a qualsevol comunitat organitzada políticament, que no són específicament particulars de l'andorrana. Per als grans principis, certament, podria ser així, però no pas per a les situacions més concretes. Les consideracions inicials que he fet penso que ho justifiquen de manera suficient.

També desitjo aclarir que la breu reflexió que he aportat el que pretén és només ajudar a analitzar de forma primària i genèrica una realitat concretada en l'enunciat de la Diada andorrana de l'UCE d'enguany, reflexió que ens pot semblar més o menys ajustada a allò que cadascú de nosaltres opina sobre el tema però que, tant si pensem que ho és com si creiem que no, espero que pugui ser útil en la nostra particular reflexió per poder-hi incidir –si ho considerem necessari, tal com és el meu cas–, evidentment en el sentit que considerem el més adequat.

Excusant-me per no haver pogut ser avui present en aquestes sales del liceu Renouvier, tal com era la meva intenció inicial, els agraeixo la seva atenció.

Francesc Rodríguez i Rossa,
historiador, conseller general i president del grup parlamentari
del Partit Socialdemòcrata (PS)